

Prof. dr. Elvis Fejzić¹

Univerzitet u Sarajevu / University of Sarajevo

Fakultet političkih nauka / Faculty of Political Sciences

NORMATIVNA KONCEPCIJA HISTORIJE POLITIČKE MISLI: ZGODIĆEVA VIZIJA BOSNE I BOŠNJAČKOG IDENTITETA

NORMATIVE CONCEPT OF POLITICAL THOUGHT'S HISTORY: ZGODIĆ'S VISION OF BOSNIA AND BOSNIAN IDENTITY

Uvodni kontekst:

Teorijski okvir i atribucije naučnog aktiviteta

Politička teorija univerzitetskog profesora Esada Zgodića ima *pluriverzičan karakter*. Štaviše, riječ je o političkom teoretičaru koji je dao ogroman doprinos razvoju *savremene politologije* u bosanskohercegovačkom naučnom diskursu. Zgodićev politološki pristup je *autentičan* i *nekonvencionalan* u tematskom pogledu, a u njegovim studijama i knjigama problematizirane su i elaborirane teme iz različitih *politoloških subdisciplina*. Drugim riječima, njegov znanstveni aktivitet pripada raznolikim oblicima političke teorije. Ipak, u najširem razumijevanju, njegova naučna bibliografija ima *polarizacijsku* i *dihotomnu strukturu* i, usto, moguće je konstatirati da je *temporalno* zasnovana i održiva. Tako, uzmimo, studije i knjige profesora Esada Zgodića pripadaju, na jednoj strani, *historiji političke misli* – analitički problematiziraju autentične bosanskohercegovačke teme i osebujan politički razvoj države – dok, uzmimo, dio njegove bibliografije, na drugoj strani, pripada *savremenoj političkoj teoriji* koja čini poseban segment političkih nauka – gdje Zgodić analizira i kritički rekonstruira *temeljne političke fenomene* i *tumačenja* iz miljea teorija države, vlasti, demokratije, političkih stranka, političkog odlučivanja, militarizma, pacifizma, nacionalizma, patriotizma, globalizacije i političkih ideologija.

S obzirom na navedeno važno je akcentirati sljedeće: skoro da nema značajnije oblasti u *savremenoj nauci o politici* unutar koje profesor Zgodić nije provodio politološka istraživanja, a kao rezultat takvog znanstvenog aktiviteta nastajale su njegove studije i knjige publicirane tokom posljednje dvije decenije. U svojim djelima on, u pravilu, slijedi i preferira *kritičko-emancipatorski stvaralački diskurs*. Usto, njegov politološki pristup izvrsno

---

¹ elvis.fejzic@fpn.unsa.ba.

sintetizira iskustva i saznanja moderne *filozofije* i *politologije*. Zbog toga vjerovatno profesor Zgodić kao politički filozof – apsolvirao je studij filozofije koji čini *teorijski temelj* i *istraživački orijentir* njegove znanstvene misli – preferira u politologiji *normativno-ontološki naučni pristup*, ali, također, izražava veliku naklonost i prema *kritičko-dijalektičkom teorijskom pristupu* u politološkim istraživanjima što, u osnovi, otkriva, demonstrira i pokazuje njegova *obimna bibliografija*. Prema tome, uz uvažavanje i respektiranje *njegove teorijsko-politološke apologije* razumljivo je što profesor Esad Zgodić daje prednost *kvalitativnim metodama* u politološkom istraživanju u odnosu na *kvantitativne metode* – nije zagovornik njihove upotrebe u istraživanjima, jer izražava skepsu prema *proceduralnom tehniciranju* u naučnom aktivitetu – a posebno ga zabrinjava saznanje da ih nerijetko *nekritički* i *šablonski konzumiraju* – što otvoreno i beskompromisno problematizira te, usto, markira kao vid *znanstvenog redukcionizma* u traganju za objektivnom spoznajom – pristalice *empirijsko-analitičkog znanstvenog pristupa, pozitivizma* i *bihevizma*.

O historiji političke misli: Za bosansku državu i identitet

Profesor Esad Zgodić napisao je i publicirao više studija i knjiga iz oblasti *historije političke misli*. Njegova djela iz ove oblasti – a posebno se to odnosi na knjige *Bošnjačko iskustvo politike: osmansko doba, Bosanska politička misao: austrougarsko doba* i *Ideja bosanske nacije i druge teme* – uglavnom problematiziraju i kritički prezentiraju aktivitet *bosanskih mislilaca* u različitim političkim epohama, ali je, naprimjer, u knjigama *Studije o politici* i *Kult suvereniteta* istraživao i kritički valorizirao znanstvenu djelatnost nekih od *najmeritornijih teoretičara* u historiji filozofije i politike – čija je misao itekako relevantna za razvoj savremene politologije. Treba posebno apostrofirati da je profesor Zgodić utemeljitelj predmeta *Historija socijalne i političke misli u Bosni i Hercegovini* na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Sarajevu i da je, usto, autor najvažnijih djela iz ove oblasti u Bosni i Hercegovini. *Zgodićeva kritička analiza* rane bosanske i bošnjačke političke misli zasnovana je uglavnom na *primarnim i arhivskim literarnim izvorima* – iako ponekad, ali veoma rijetko, koristi i *sekundarne bibliografske jedinice* i *interpretacije* – što, u osnovi, njegovim istraživanjima iz historije političke misli u bosanskohercegovačkom miljeu daje posebnu znanstvenu vrijednost i utemeljenje. U politološkim istraživanjima iz historije bosanskohercegovačke intelektualne misli, uzmimo, profesor Zgodić *permanentno traga* za idejama slobode, demokratije, narodnog suvereniteta, koegzistencije, etike, pacifizma, tolerancije, prosvjetiteljstva, emancipacije te ranog liberalizma, socijalizma i

sindikalizma – pri čemu naglašava i ističe njihov politički značaj i vrijednost – sa jasnom namjerom i objektivnim istraživačkim opredjeljenjem da detektira, demaskira i naučno prezentira navedene socijalno-političke prakse iz bosanske prošlosti i time doprinese dekonstruiranju *mita o Bosni kao tamnom vilajetu*. S druge strane, profesor Zgodić otvoreno kritizira aktivitet pristalica *radikalnih politika i ideologija* u bosanskohercegovačkoj historiji, a takve su, recimo, prakse kolonijalizma, imperijalizma, monarhizma, teokratije, feudalizma, ranog eksploatatorskog kapitalizma, panpolitika u liku pansrbizma i pankroatizma, militarizma, biologističkog organicizma, socijaldarvinizma, rasizma, kulturološkog spiritualizma u poimanju nacije te agresivnog nacionalizma i šovinizma u sferi državnih politika – zato što smatra da imaju protudemokratski karakter i autoritarne atribucije.

S obzirom da se država Bosna – nakon srednjovjekovne epohe *nezavisne političke egzistencije* – nalazila pod kolonijalnom vlašću drugih imperijalnih država sve do kraja I svjetskog rata, uzmimo, profesor Zgodić u svojim djelima beskompromisno kritizira *ekspanzionističke panpolitike* koje su suspendirale slobodu i autonomnu političku egzistenciju bosanske države. S tim u vezi, treba apostrofirati da u svojim studijama i knjigama iz historije bosanskohercegovačke političke misli Esad Zgodić, recimo, posebno ističe, detektira i dokazuje da *obrazovana bošnjačka inteligencija* u doba osmanske vladavine u Bosni, ali i *kritički orijentirana intelektualna elita* u doba austrougarske vladavine u Bosni i Hercegovini nije, zapravo, nikada u potpunosti prihvatila vlast tih kolonijalističkih i imperijalističkih političkih režima. Tako, uzmimo, on razlikuje *doreformski* i *reformski period* u Bosni pod vladavinom Osmanlija.² U navedenoj političkoj epohi – smatra i samouvjereno argumentira profesor Zgodić – obrazovani Bošnjaci su kontinuirano propitivali i kritizirali osmansku vlast u Bosni, s tim što je kritika u *doreformskom periodu* bila uglavnom *verbalna, mimikrirana* i sve do kraja 18. stoljeća *blaga*, a onda je sa znanstvenim aktivitetom Muhameda Emina Isevića i Abdulvehaba Žepčevića Ilhamije transformirana u *radikalnu verbalnu kritiku* osmanske vlasti. S druge strane, kritika osmanske vlasti u *reformskom periodu* bila je *otvorena, praktična* i *nije birala sredstva* u borbi za sticanje *bosanske autonomije* unutar Osmanske Imperije što, u osnovi, pokazuje da su Bošnjaci imali *razvijenu državotvornu svijest i jaku volju za državom* već u prvoj polovini 19. stoljeća kada se, naprimjer, bude *nacionalni pokreti* koji žele realizirati prava svojih nacionalnih grupa u skladu sa logikom i idejom nacionalnog samoodređenja i u nekolicini drugih evropskih država.

---

² Opširnije pogledati u: Zgodić, 1998.

U epohi austrougarske vladavine u Bosni i Hercegovini, uzmimo, profesor Esad Zgodić detektira *prve bosanskohercegovačke teoretičare* koji su razvijali u svojim djelima ideje *klasičnih političkih ideologija* i zagovarali implementiranje njihovih *aksioloških načela* u političkoj praksi. Studiranjem njegovih političkih analiza i studija moguće je zaključiti da se u to vrijeme u Bosni i Hercegovini uglavnom favorizira konzervativni svjetonazor u sferi nauke koji, usto, ima najveći broj sljedbenika u sferi politike, dok se ideje progresivnog liberalizma i emancipatorskog ranog socijalizma pojavljuju rijetko i povremeno u djelima tadašnje intelektualne elite, ali nemaju, također, ni značajan broj zagovornika u sferi praktične politike.³ Drugim riječima, *politika autoritarnog konzervativizma* koja sakralizira moć *personaliziranog pojedinca* ili, pak, na drugoj strani, *etničke zajednice* postaje dominantan obrazac politike već u prvoj deceniji 20. stoljeća što je, recimo, svojevrsan prilog tezi da *etnokratija* u Bosni i Hercegovini već ima *stoljetno iskustvo*.⁴ Profesor Zgodić otvoreno kritizira i odbacuje *nedemokratske forme politike* koje su promovirale, etablirale i legitimirale *ekspanzionističke* i *panpolitičke projekte nacionalizma* – u liku politika pansrbizma i pankroatizma – a takav *panpolitički sadržaj* on – u stilu iskusnog politologa i istraživača – demaskira i identificira u djelima nekolicine konzervativnih bosanskohercegovačkih teoretičara.⁵ Također, njegova kritika panislamističkog diskursa politike jasno pokazuje da ni ovaj *autoritarni politički obrazac* nema i ne može imati izražen demokratski i libertanski potencijal. Međutim, itekako je primjetno i vidljivo da je profesoru Zgodiću uostalom najviše stalo upravo do onoga što kritiziraju i minimiziraju *navedeni protudemokratski i panpolitički projekti* – kao praktični izrazi političkog šovinizma i intolerancije – a to je cjelovitost, teritorijalni integritet i slobodna politička egzistencija države Bosne i Hercegovine te, usto, osiguran politički, nacionalni i jezički individualitet Bošnjaka – unutar šireg *diskursa o bosanstvu* kao trajnoj političkoj i nacionalnoj kategoriji na koju polažu pravo svi stanovnici bosanskohercegovačke države.

Zaključni osvrt:

Esencijalni značaj Zgodićeve naučne misli

Sintetički gledano, Zgodićev pristup historiji političke misli u Bosni i Hercegovini ima uveliko izražen *normativni karakter*, jer on neprestano teži identifikaciji prave svrhe i značenja političkih fenomena koje istražuje i

---

³ Detaljnije se informirati u: Zgodić, 2008.

⁴ Više pročitati u: Zgodić, 2003.

⁵ Napisano i elaborirano prema: Zgodić, 1999.

propituje. Zgodićeve političke analize iz historije političke misli su u potpunosti distancirane od *subjektivnih naracija o prošlosti*, zbog toga ne podnose dominaciju bilo kojeg *bezličnog autoriteta* koji svoju snagu crpi iz dominacije vjerskog, etničkog ili klasnog u politici. Profesor Zgodić sa istom znanstvenom inspiracijom i odlučnošću kritizira svaki *politički radikalizam*, tako da on u svojim djelima ne štedi ni klerikalizam, ni panislamizam, ni agresivnu pravoslavizaciju, ni etnonacionalizam, ali ni boljševički revolucionarni marksizam – onda kada ukazuje na vrijednost i značaj ideja evolutivnih socijalista.

Posebno je važno naglasiti da je profesor Zgodić otkrio, istražio i kritički prezentirao studije i djela nekolicine obrazovanih intelektualaca u historiji bosanskohercegovačke političke misli – o čijem se znanstvenom i javnom aktivitetu do tada nije znalo ništa ili se, pak, znalo vrlo malo. Usto, on je jasno i nedvosmisleno u svojim knjigama utvrdio i dokazao da *književnost* i *žurnalizam* nisu bile jedine i predominantne *stvaralačke forme* kojima su obrazovani bošnjački intelektualci bili privrženi u *ranim političkim epohama*. To je samo dio *predrasudnog vokabulara* o historiji političke misli u Bosni i Hercegovini koji identificira i dekonstruira Esad Zgodić, a to, naprimjer, najbolje demonstrira i argumentira u studijama o političkom aktivitetu književnika Safveta Bašagića i Osmana Nuriya Hadžića, zatim muftije Sakiba Korkuta te, recimo, filozofa Saliha Kazazovića.

Literatura

1. Zgodić, E. (1997) *Kult suvereniteta*, FEB, Sarajevo.
2. Zgodić, E. (1997) *Studije o politici, Ksenofont – Makijaveli – Prušćak – Tito*, B. H. COD, Sarajevo.
3. Zgodić, E. (1998) *Bošnjačko iskustvo politike: osmansko doba*, Euromedia, Sarajevo.
4. Zgodić, E. (1999) *Ideologija nacionalnog mesijanstva*, Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo.
5. Zgodić, E. (2000) *Filozofski pisac Salih Kazazović*, Vijeće kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo.
6. Zgodić, E. (2000) *Titova nacionalna politika*, Kantonalni odbor SDP BiH, Sarajevo.
7. Zgodić, E. (2003) *Bosanska politička misao: austrougarsko doba*, DES, Sarajevo.
8. Zgodić, E. (2008) *Ideja bosanske nacije i druge teme*, Zalihica, Sarajevo.